

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3760>

Number: 55 , p. 313-328, Spring II 2017

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

04.10.2016

20.04.2017

**ÖLÜM KATILIĞI (RIGOR MORTIS)'NA YÖNELİK ÖLÇEK
GELİŞTİRME VE PEMBE GÖZLÜK PARADOKSUNUN
LİTERATÜRE YENİ BİR KAVRAM OLARAK
KAZANDIRILMASI ÇALIŞMASI**

*STUDY ON RIGOR MORTIS SCALE DEVELOPMENT AND PINK GLASS
PARADOX AS A NEW CONCEPT IN LITERATURE*

Doç. Dr. Ömer Okan Fettahlıoğlu

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü

Uzm. Cansu Birin

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Öz

Bu çalışmanın genel amacı, çevresel faktörlere uyum sağlayamayan işletmelerin zaman içinde ölüm katılığı (rigor mortis) kavramı ile karşı karşıya kalabileceklerini ortaya koymak ve bu konuda yapılacak olan çalışmalarda kullanılacak bir ölçek geliştirmektir. Ayrıca ölüm katılığına yaklaşmış işletmelerde, mevcut olumsuz durumun, hala olumlu bir şekilde algılanmasını ifade eden "pembe gözlük paradoksu" kavramını da literatüre kazandırmak amaçlanmaktadır.

Öncelikle ölüm katılığı konusundaki mevcut yazın incelenmiş ve bu doğrultuda işletmeleri ölüm katılığına doğru iten temel etmenler listelenmiştir. İşletmelerde ölüm katılığı araştırmalarında kullanılmak üzere literatürde ilk olma özelliği taşıyan ve 30 soru önermesinden oluşan "işletmelerde ölüm katılığı (rigor mortis) ölçeği" geliştirilmiş ve İstanbul'da son beş yıl içinde kurulmuş olan işletmeler üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen bulgular ölçeğin bundan sonra yapılabilecek çalışmalarda kullanılabilmesini destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Ölüm Katılığı, Ölçek Geliştirme, Pembe Gözlük Paradoksu, Çevresel Uyumsuzluk

Abstract

The overall aim of this study is to show that businesses that can not comply with environmental factors can face the concept of rigor mortis in the time and to develop a scale that can be used in the work to be done in this concept. It is also aimed to gain

the literary concept of the "pink glass paradox", which still expresses a positive perception of the negative situation in the enterprises entering the rigor mortis process.

Firstly, the existing literature on rigor mortis was examined and the main factors that push businesses towards rigor mortis are listed in this line. For use in " rigor mortis at businesses " researches which a new scale as the first in the literature and consisted of 36 proposed questions was developed. Surveys were conducted on the enterprises established in Istanbul in the last five years. The findings obtained seems to support the idea that the scale can be used in the studies to be made afterwards.

Keywords: Rigor Mortis, Scale Development, Pink Glass Paradox, Environmental Incompatibility

1. GİRİŞ

İşletmelerin kar/hizmet ve sosyal sorumluluk genel amaçlarının yanında, en önemli genel amaçlarından biri de mevcudiyetini devam ettirmek yani devamlılığını sağlamaktır. İşletmelerin devamlılıklarını sağlamada en önemli unsur ise, çevresel değişimlere adapte olmak ve hatta çevresel değişimlere etki edecek düzeylere ulaşmaktır. Elbette bunu sağlamak sürekli değişim gösteren bir çevresel yapıda oldukça zor olacaktır. Ancak bu durum rekabetin tartışılmaz bir gerçeği haline dönüşmüştür.

Ülkemizde TÜİK, TOBB, Sanayi ve Ticaret Odaları gibi her yıl aylık veya yıllık zaman aralıklarında istatistiki raporlar yayınlayan birçok kurum vardır. Bu kurumların genel olarak verilerine bakıldığında, firmaların yaklaşık %90'ının son yirmi yıl içinde kurulduğunu söylemek mümkündür. Özal dönemi olarak adlandırılan 1980 yılında şirket sayısı 25.000 civarında iken, 2015 yılı sonunda faal durumda olan yaklaşık bir milyon civarında firmanın olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu firmaların yarısı ise son beş yıl içinde kurulmuştur.

TOBB kurumunun yıllık raporlarına göre son beş yıl içinde yani 2011-2015 yılları arasında Türkiye genelinde 572.347 adet firma kurulurken, 223.185 (%38,9) adet firma kapanmıştır (<http://www.tobb.org.tr>). Bu değerleri oransal olarak değerlendirdiğimizde, karışımıza beş yıl içinde kurulan her 10 firmadan yaklaşık 4 tanesinin kapandığı gerçeği çıkmaktadır. Sadece ülkemizde değil, tüm dünya ülkelerinde firmaların yaşam süreleri oldukça

kısalmış durumdadır. (Fırat, 2007)'e göre ise, Almanya'da firmaların ortalama 18 yıl, Fransa'da 9 yıl hayatta kalabildikleri, ülkemizde ise işletmelerin %80'inin beşinci yılına, %96'sının ise onuncu yılına ulaşamamaktadırlar.

Küresel rekabette, kritik bir faktör haline gelen çalışanların, yüksek düzeyde yenilikçi olmaları da önemli bir unsur haline gelmiştir (Akkoç, 2012:56). Firmalar stratejik rekabet politikalarını belirlerken, "katma değer ürün üretebilen, kurumsallaşmasını tamamlayan, marka değeri oluşturabilen ve müşteri beklentilerini en üst seviyede karşılayabilen bir firma haline gelebilmek" gibi birçok hedefi de rekabet şartlarına vazgeçilmez amaçlar olarak eklenmiş durumdadır. Bu rekabet şartları altında özellikle de ilk beş yıl içinde ayakta kalabilmek firmalar açısından daha da önemli hale gelmiştir.

İşletmelerin hayat evrelerinde, belirli bir dönem sonra işletme ölüm katılığı ismi verilen durumla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durumun ortaya çıkmasında sermaye yetersizliği, nitelikli çalışanların temininde ve firmada tutulmasında yaşanan sıkıntılar, üretim etkinliğinin sağlanamaması, katma değer üreten ürünler elde edilememesi gibi birçok faktör etkili olabilmektedir. Ancak en önemli unsurlardan bir tanesi çevresel unsurların yeterince iyi analiz edilememesi ve çevreye uyum sürecinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilememesidir. Bunların sonucunda işletme ölüm katılığı denilen kavramla karşı karşıya kalması da kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bu nedenle yukarıda bahsedildiği gibi

firmaların yaşam süresi kısalmakta ve hatta %80'inin beşinci yıla ulaşamamaktadırlar.

Firmalar ölüm katılığına yaklaşırken bile karşı karşıya kaldıkları mevcut olumsuz durumun farkına varamaya bilmekte ve hala mevcut durumlarını korumanın rekabette yeterli olabileceği kanaatine sahip olabilmektedirler. Yetersiz ve eksik donelerle yorumlanmış mevcut olumsuz durumun algılanamaması veya hala olumlu bir şekilde algılanması ise işletmelerin kısa bir süre içinde kapanması ile sonuçlanmaktadır. Çünkü ölüm katılığına ulaşıldıktan sonra firma üzerinde yapılacak iyileştirme çalışmaları da artık sonuç vermemektedir.

Artık anonim bir kelime haline gelen, en olumsuz durumlarda dahi her şeye iyi yönden bakmayı, yani mutluluk oyunu oynamayı ifade eden "Polyannacılık oynamak" kelimesi, ölüm katılığına yakalanma riski taşıyan firmalar için kullanılabilir bir kelimedir. Bu nedenle firmaların düştüğü bu durumu açıklayabilmek adına, "*pembe gözlük paradoksu*" kavramının literatüre eklenerek kullanılabilirliğini düşünüyoruz. Ayrıca firmaların ölüm katılığına yakalanmamak için neler yapmaları gerektiğine ilişkin öneriler sıralamak ve bundan sonraki araştırmalarda kullanılabilirliğini düşündüğümüz ölüm katılığı (rigor mortis) ölçeği geliştirmenin de literatüre ayrı bir katkı sağlayabileceğini umuyoruz.

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesinde, alan yazınında tanımlama dışında pek fazla yer almayan işletmelerde ölüm katılığı (rigor mortis) kavramı ve bu kavramla birlikte kullanılabilirliğini düşündüğümüz "*pembe gözlük paradoksu*" kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma kısmında ise tarafımızdan geliştirilmiş olan ölüm katılığı ölçeğine yönelik alan araştırması sonuçlarına yer verilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İşletmelerde Ölüm Katılığı (Rigor Mortis) ve Pembe Gözlük Paradoksu

Bilimler arası bilgi paylaşımı veya bilgi klonlaması son dönemlerde sıkça görülür hale gelmiştir. Bir bilim dalında kullanılan kavramın, farklı bilim dallarına da uyarlanarak kullanılmasında, eski terimlerin yeni durumları açıklamakta yetersiz kalmasından, kaynaklanmaktadır. Bu nedenle eklektik bir hal alan çalışmaların arttığı görülmektedir.

Örgütsel DNA ve örgütsel sağlık kavramları gibi, eklektik çalışmalar sonucunda tıp literatüründen işletme literatürüne aktarılan kavramlardan biri de Rigor Mortis (Ölüm Katılığı-Ölüm Sertliği) kavramıdır. Bu kavram genel olarak işletmelerde "atalet, entropi, çevresel şartlara uyumsuzluk ve kaos" gibi kavramlarla birlikte ele alınabilmektedir.

Tıp literatüründe kullanılan ölüm katılığı (rigor mortis), kısaca kaslarda meydana gelen sertliği tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Goff (2009)'a göre kas dokularının geri dönüşümsüz biyokimyasal değişiklikleri sonucunda ölümden sonra, vücut kaslarının sertleşmesi ile sonuçlanan kimyasal bir değişimi ifade etmektedir (Goff, 2009: 23). Yönetim biliminde ise ölüm katılığı kavramı, gelişme ve değişimlere ayak uyduramayan işletmelerin, kapanması ve pazardan çekilmek zorunda kalması durumunu açıklamak için kullanılmaktadır.

İşletme literatüründe kullanılan ölüm katılığı; "değişim gösteremeyen, gelişim ve dönüşümü tam zamanında, doğru bir şekilde ve kolayca gerçekleştiremeyen bir katılığa uğrayan işletmelerin durumu"nu ifade etmektedir. Koçel (2015)'e göre bu durum, işletmenin sadece ekonomik ve finansal açısından bir katılığa uğraması olarak anlaşılmamalıdır. İşletmelerin çevresel faktörlere uyum sağlayamaması, faaliyetlerini, ürettikleri ürün ve/veya hizmetleri çeşitlendirememesi, çalışma prosedürlerini ve yönetim tarzlarını değiştirememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Koçel, 2015: 788). Hatta ölüm katılığının, tüm kurum ve kuruluşları etkisi altına almış ve kronik bir hal alan makro boyutta bir atalet

olduğu da düşünülebilmektedir (Uralcan, 2011:22-23).

İnsanların belirli bir yaşam seyri sonunda ölüm olgusu ile karşı karşıya kaldıkları tartışılmaz bir gerçektir. Bu gerçeklikten yola çıkarak, insanlar tarafından kurgulanan ve sosyal bir varlık olarak anılan işletmelerin de belirli bir yaşam süresi sonunda hayatta kalamayacakları düşünülmektedir. Giriş kısmında bahsettiğimiz gibi, firmaların ortalama yaşam süresinin 20 yıla kadar gerilediği düşünülürse, bu düşüncelerin haklılık payının oldukça yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Günümüz dünyasının ekonomik ve iş ortamında; değişim ve farklılıklara ayak uydurmak, yenilik yapmak sadece büyümek için değil aynı zamanda hayatta kalabilmek için de mecburi bir görev haline gelmiştir (Westwood ve Low, 2003: 236). Devamlılık sağlama amacı, genel amaçlar arasında ilk sıralarda yer almasına rağmen, bu amacı gerçekleştirmede işletmelerin pek de başarılı olamadıkları söylenebilir. Canlı bir varlık gibi, işletmeler de yaşam süreleri boyunca iniş çıkışlar yaşayabilmektedir. Büyüme ve olgunluk süreçlerini doğru ve etkin bir şekilde geçiremeyen işletmeler, kısa bir süre içerisinde ölüm katılığı denilen durumla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durumda, işletmeler rekabet güçlerini kaybetmeye başlar ve bu olumsuz gidişatın neticesinde ise iflas kararı açıklamak zorunda kalırlar.

Her ne kadar ölüm katılığı kavramına yönelik yapılan tanımlamalarda, firmaların çevresel şartlara uyum sağlayamaması sonucu, ölüm katılığının ortaya çıktığı ifade edilse de, organizasyonların sadece çevresel faktörlere uyum sağlayamadığı için rekabet avantajını kaybettiğini ve bu yüzden ölüm katılığı sürecine girdiklerini düşünmek, sistem anlayışını kabul etmiş çağcıl yönetim anlayışlarını da göz ardı etmek olacaktır. Çünkü işletmeler sadece dış çevresel unsurlara bağlı değil, iç çevresine bağlı etmenlerden de etkilenen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle yönetsel, sistemsel ve süreçsel faaliyetlerin de ayrıca ölüm katılığı kavramına eklenmesi daha doğru

olacaktır.

Örneğin, nitelikli personele sahip olamayan, iş gücü devir hızı yüksek olan, kurumsallaşamayan, üretim süreçlerini etkin ve verimli kullanamayan, müşteri ilişkileri ve teslimat sürelerinde sıkıntılar yaşayan işletmelerin, öncelikle dış çevreyi değil içsel yapı ve süreçleri analiz edip, bu doğrultuda hazırlamaları gereken eylemsel planları harekete geçirmeleri gerekir. İşletme içinde, etkinlik ve yetkinlik sağlanabiliyorsa, o işletmenin çevresel şartlara uyum sağlama kabiliyeti de hali ile yüksek olacaktır. Bu nedenle ölüm katılığı kavramını, tanımsal açıklamalarda bahsedildiği gibi, öncelikle dış çevre uyumunda değil, iç çevre uyumunda aramak daha doğru olacaktır.

Tıp literatüründe kullanılan ölüm katılığı kavramının tanımsal açılımına bakıldığında zaman, “kas dokularının geri dönüşümsüz biyokimyasal değişikliğe uğraması”, “kas dokularının ölümü” ve sonrasında “vücut kaslarının sertleşmesi ile sonuçlanan kimyasal bir değişimden” bahsedilmektedir. Bu tanımlamalarda kullanılan unsurların, insanın bedensel yapısına ilişkin değişimlere odaklandığını söylemek mümkündür. Söz konusu değişimlerin kaynağı ise, yine insanın fizyolojik yapısı ile ilişkilendirilmektedir. Dış çevrenin etkisi ile ortaya çıkan değişimlerden bahsedilmemektedir. Bu nedenle söz konusu kavramın tıp literatüründen işletme literatürüne aktarılırken, insanın fizyolojik yapısı gibi, işletmelerin de yapısal özelliklerinin dikkate alındığını söylemek yanlış olmayacaktır.

İşletmeler açısından insanın ölümüne yönelik yapılan bir benzetmenin, ancak işletmenin “kapanma” durumu ile eşleştirilerek yapılması mümkündür. Bu yüzden, insan organizmasında ölümden sonra meydana gelen kasların katılaşması durumu, işletmeler açısından değerlendirildiğinde, işletme fonksiyonlarının katılaşması, bir başka ifade ile işlevsel fonksiyonların yerine getirilememesi durumu ile açıklanabilmektedir.

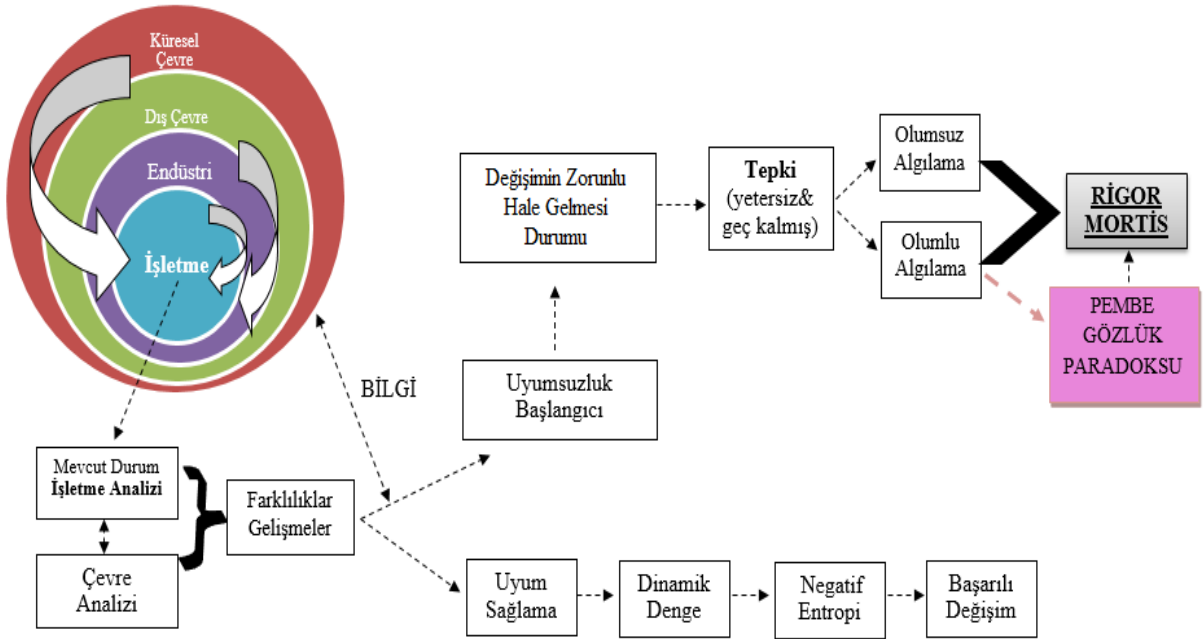
Bu doğrultuda işletmelerde ölüm katılığı kavramına yönelik tanımlamanın “işletmenin temel fonksiyonlarını yerine getirme

kabiliyetlerinin ortadan kalkması durumunda, karşı karşıya kalacakları katılma durumu” olarak tanımlanması kanaatimizce daha uygun olacaktır.

İş dünyasında var olan rekabet savaşları içinde kazanan olmak isteyen işletmelerin en önemli kaynağı yenilikçi faaliyetlerde bulunmaktadır (Wang ve Costello, 2009: 65). Bu nedenle işletmelerin iç ve dış çevrelerini dikkate alması gerekliliği günümüz rekabet şartlarının vazgeçilmez kuralları arasında yer almaktadır. Bu nedenle işletmeler SWOT ve PEST gibi analizlerle, stratejilerini belirleyip yol haritalarını çizerler. Değişime ayak uyduramayan işletmelerin karşı karşıya kalacakları tek sonuç ölüm katılığıdır. Ancak değişime ayak uydurmak ve rekabette başarılı olmak

da, her işletmenin kolaylıkla başarabileceği bir durum değildir. Popülasyon ekolojisi yaklaşımının savunduğu gibi, adaptasyon sürecinde başarısız olan işletmeler, zaman içerisinde sektörel yapıdan dışlanırlar. Bu bağlamda, yapısal durağanlığa girmiş işletmelerin, tekrar hayata dönmesinin, ağır hastalığa yakalanmış ama tedavisinde geç kalmış bir kişinin tekrar iyileşebilmesi kadar düşük bir ihtimale sahip olacağını söylemek mümkündür.

İşletmelerin dış ve iç çevre analizinde başarısız olmaları durumunda, karşı karşıya kalabilecekleri ölüm katılığı durumunu açıklamak için, tarafımızca bir süreç geliştirilmiştir. Bu süreç şekil.1'deki gibidir.

Şekil 1. İşletmelerde Rigor Mortis Süreci

Kaynak: Fettahlıoğlu, Birin ve Çiçeklioğlu, 2016:753.

Şekil 1'deki süreçten de görülebileceği gibi, işletmeler karşılaştırma yoluyla yaptıkları

rı analizler sonucunda elde ettikleri bulgulara göre, mevcut durumları ile çevresel faktörler arasında olumsuz yönde farklılıkların olduğunu tespit ederler. Rekabette başarılı olmak veya hayatta kalmak için, çevresel değişimlere uyum sağlayabilme yolunda çeşitli stratejiler geliştirirler. Bu durumda ise, iki farklı sonuç ile karşı karşıya kalırlar. Bunlardan birincisi, “değişime uyum sağlayabilmek” ve ikincisi ise “değişime uyum sağlayamamak”tır.

Değişime karşı uyum sağlama stratejisinde başarılı olan işletmeler, proaktif bir hareket tarzı sergilemiş ve bunun neticesinde de mevcut durum ile çevresel faktörler arasındaki farklılıkların azalmasına bağlı olarak, tekrar dinamik dengeye kavuşabilme olanağı elde etmiş olurlar. Bu durumu açıklamak için işletme terminolojisinde negatif entropi kavramı kullanılmaktadır. Bu durumdaki işletmelerin başarılı bir değişim stratejisi uyguladıklarını ve bu sayede hayatta kaldıklarını söylemek mümkündür.

Ancak her işletmenin başarılı bir şekilde çevresel değişimlere ayak uyduramadığı da aşikardır. Bu nedenle de çoğu işletme ikinci sonuç olarak ifade ettiğimiz, “değişime uyum sağlayamamak” durumu ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Değişime uyum sağlayamama nedenleri arasında, yöneticilerin değişimleri algılayamamaları veya algılasalar dahi yeterli kaynak ve kabiliyete sahip olunmaması gibi onlarca neden sıralanabilir.

Mevcut durum ile çevresel faktörler arasındaki var olan farklılığın giderilememesi durumunda, işletmelerin reaktif bir yaklaşım sergilediklerini söylemek mümkündür. Bu durum da işletme terminolojisinde, entropi kavramı ile açıklanmaktadır. Reaktif bir yaklaşım sergileseler dahi, her işletme zaman içinde örgütsel faaliyetlerde ortaya çıkacak olumsuz sonuçlardan dolayı, değişimin zorunlu hale geldiği gerçeğini kabullenmek zorunda kalmaktadır. Ancak bu zorunlu değişimin idrak edilememesi halinde, işletmelerin başarılı bir değişim ortaya koymaları oldukça zor bir hal almış olacaktır. Bu durumla yüzleşmiş olan işletmelerin, değişim mühendisliği, küçülme, kademe azaltma, pazar ve faaliyet alanlarını azaltma gibi uygulamalara git-

mesi doğru bir strateji olabilecektir. Ancak mevcut kaynak ve kabiliyetlerin yetersizliği, bu uygulamaların hayata geçirilmesine de engel olacak unsurlar arasında yer almaktadır.

Örgütte bu olumsuzları giderecek yeni bir yapılanma yoluna gidilmemesi, örgütün tam anlamıyla çöküşe gitmesine neden olacaktır. Bu durum, işletmeyi ölüm katılığı sürecine itecektir. İşletmelerin rekabet gücünü kaybetmeye başlaması, geçmişe takılı kalmaları, yeniliklere uyum sağlayamaması ve gerçek durumu görmezden gelmesi de ölüm katılığı sürecine girmesinin ilk belirtileri olabilir.

Değişen çevresel koşulları geç fark eden ve gecikmiş bir tepki verme durumunda kalan işletme yöneticileri, mevcut şartlar altında artık bir şey yapılamayacağı kanaatine sahip olurlarsa işletme doğrudan ölüm katılığı ile karşı karşıya kalacaktır. Ancak yetersiz müdahale veya çok geç kalınmış durumlarda dahi bazı yöneticiler, hala işletmelerin bu olumsuzluktan kurtulabileceğine yönelik düşünceye sahip olabilmektedirler.

Yöneticilerin aldıkları kararlar doğrultusunda olumlu tepki verdiklerini düşünmeleri, yaptıkları faaliyetlerin doğru olduğuna inanmaları ve bu kararların işletmelerini başarıya götüreceğini düşünmeleri durumunda, tarafımızca “zararlı olumlu algısallık” olarak adlandırılan bir durum ortaya çıkar. Bu algıya sahip “yöneticilerin, mevcut olumsuzlukları kabullenememeleri veya bu durumu hala olumlu hale getirebileceklerine yönelik yanlış algıları” için “pembe gözlük paradoksu” kavramının kullanılabilceğini düşünmekteyiz.

Pembe gözlük paradoksu yaşayan yöneticiler, aldıkları kararların doğru stratejiler içerdiğine inanırlar. Gerçekleri göremediklerinden dolayı, işletmeyi çöküş evresine ve nihayetinde ölüm katılığına sürükleyeceklerdir. Çünkü bu yöneticiler; medya, müşteriler, tedarikçiler, finans kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi yakın çevre elemanlarıyla iyi ilişkiler kurmayan yöneticilerdir. Pembe gözlük paradoksuna kapılan yöneticiler, söz konusu yakın çevre elemanlarıyla iyi ilişkile-

rinin devam ettiğini ve çevresel değişimleri takip edebildiklerini düşünmektedirler. Kısa- ca başarısız olduklarının hala farkına varmamaktadırlar.

Shimizu ve Hitt (2005) örgütün çevreye uyum sağlama yeteneğini yitirmesine neden olan unsurları ve kötü performans sinyallerini yanlış algılayan yöneticilerin, düşünce ve davranışlarının rutin ve değişmeyen kalıplar haline geldiğini ifade etmektedir. Kötü performans sinyalleri, yöneticilerin örgütlerini çevresel değişimlere hazırlamaktan uzak tutarken, rutin davranışlar ve değişmeyen kalıplar da, örgütün değişim eğiliminin zayıflamasına neden olmaktadır (Shimizu ve Hitt, 2005: 52). Rutin davranışlar ve değişmeyen kalıplar, yöneticilerin mevcut durumu hala olumlu bir şekilde algılamalarından kaynaklanmaktadır.

Pembe gözlük paradoksu ve ölüm katılığına yönelik "zararlı olumlu algıların" ortaya çıkmasındaki en belirgin etmenler; yetersiz verilere sahip olmaları, kalifiye elemana sahip olmamaları, yönetsel uygulamalarda geçmişe bağlı yaşamaları, geçmiş başarıları ile övünmeleri ve çağdaş yönetim tarzlarını uygulayamamaları şeklinde sıralanabilir. Koçel (2015) bu durumu, işletmelerin geçmişte yaptıkları faaliyetlerle övünmesi, geçmiş başarıları ile mutluluk duymaya devam etmesi ve içe dönük yaşamaya başlamaları işletmeleri başarısızlığa sürüklemektedir (Koçel, 2015: 789) şeklinde açıklamıştır.

Pembe gözlük paradoksu yaşayan yöneticilerde zaman ilerledikçe, verilen tepkilerin yeterli olmadığı, atılan adımların işletmeyi sürekli yanlış yöne yönlendirdiği ve artık hiçbir müdahalenin yeterli olmayacağına ilişkin kanaatler söz konusu olabilecektir. Bu durumda da mücadeleden vazgeçilmesi ile birlikte ölüm katılığına yakalanma riski kaçınılmaz sonuç haline gelecektir.

Yöneticilerin mevcut durumu yanlış algılamalarına yönelik, Rumelt (1995), yanlış algılamaların örgütsel değişimi engelleyen önemli bir faktör olduğunu, yanlış algılamaların temel kaynaklarını ise; miyopluk (uzağı

görememe), kibir, yanlgı ve geleneksel (alışılmış) düşünce olarak sıralamaktadır. Buna bağlı olarak hız ve karmaşa, reaktif düşünce ve yetersiz stratejik vizyon unsurların da yanlış algılamayı hızlandıran etmenler (Rumelt, 1995:3-9) olacağını ifade etmiştir. Bu açıklama pembe gözlük paradoksu olarak adlandırdığımız kavramın uygulamada yer aldığını ama literatürde bir kavram olarak var olmadığını kanıtlar niteliktedir.

3. METODOLOJİ

3.1. Amaç ve Yöntem

Çalışmanın ana amacı, işletmeleri ölüm katılığına sürükleyen olası etmenlerin belirlenerek, işletmelerin kendi durumlarını ölüm katılığına uğramadan analiz etmelerine yardımcı olacak bir ölçeğin geliştirilmesidir. Ölüm katılığı riski ile karşı karşıya kalmalarına rağmen, mevcut durumlarını hala olumlu olarak algılayan işletmelerin, katlanmak zorunda oldukları sorunları açıklayabilmek için pembe gözlük sendromu kavramının kullanılabilmesine yönelik literatüre yeni bir kavram kazandırılması da ikincil amaçtır. Elde ettiğimiz bulgular birincil ve ikincil amaçlarımızı destekler niteliktedir.

Çalışmamız, alan yazınından elde edilen bilgilerin derlenip yeni bir ölçek geliştirilmesi ile ilgilidir. Çalışmamızın yöntemi ise, tarafımızdan geliştirilmiş olan anket formunun, İstanbul'da son beş yıl içinde kurulmuş ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde uygulanması ile elde edilen verilerin istatistiki olarak analiz edilmesine dayanmaktadır.

3.2. Ana Külte ve Örnekleme

Çalışmanın ana kültesi, sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, örneklemini ise İstanbul'da son beş yıl içinde kurulmuş ve sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde, yönetici pozisyonunda görev yapan toplam 971 çalışan oluşturmaktadır. Söz konusu işletmelerde yönetici pozisyonunda çalışanlara, ana kültelyi temsilen %99 güven seviyesinde 395 adet anket uygulaması yeterli

olacakken, 950 adet anket formu dağıtılmış olup, 786 personelden geri dönüş (%82,7) sağlanabilmiştir. Yetersiz bir şekilde doldurulan 23 adet anket formu analiz kapsamına

alınmamış, toplam 763 adet soru formu analiz kapsamına alınmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgulara göre, katılımcıların demografik özellikleri tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

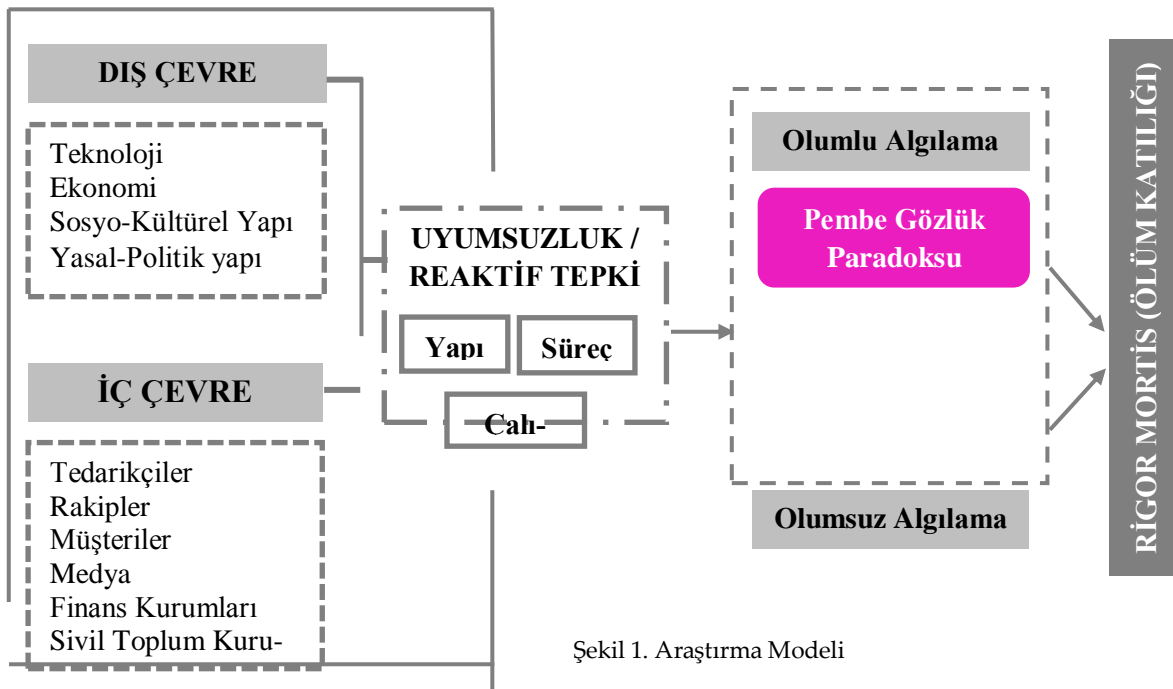
(N:763)			Yaş	Sayı	%
Cinsiyet	Sayı	%	25 ve altı	89	11,7
Erkek	585	76,7	26-30	154	20,2
Kadın	178	23,3	31-35	177	23,2
Medeni Durum	Sayı	%	36-40	106	13,8
Evli	418	54,8	41-45	156	20,5
Bekâr	345	45,2	46 ve üstü	81	10,6
Çalışma Süresi	Sayı	%	Eğitim	Sayı	%
1-12 Ay	109	14,3	Orta Öğretim	-	-
13-24 Ay	182	23,9	Lise	132	17,3
25-36 Ay	221	28,9	Ön Lisans	263	34,5
37-48 Ay	136	17,8	Lisans	342	44,8
49-60 Ay	115	15,1	Lisansüstü	26	3,4

Katılımcıların %76,7'si erkek, %23,3'ü kadın çalışanlardan oluşmaktadır. Medeni durum dağılımlarında ise, %54,8'inin evli, %45,2'sinin bekâr olduğu tespit edilmiştir. Yaş dağılımlarına baktığımızda, yaş ortalamalarının 26-45 yaş aralığında yığılma gösterdiği, 46 yaş üstünün ise en az yığılma gösteren yaş aralığı olduğu belirlenmiştir. Eğitim yönünden elde edilen verilere göre ise, %44,8'inin

lisans düzeyinde ve %34,5'inin ön lisans düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitim yapanların sayısının ise oldukça düşük olduğunu (%3,4) söylemek mümkündür.

3.3. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Araştırmamıza ait araştırma modeli şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Araştırma modeline göre aşağıdaki hipotezler test edilmek istenmiştir:

Hipotez¹: “Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan çevresel etmenler üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır”

Hipotez²: “Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan uyumsuzluk hali üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır”

Hipotez³: “Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan zararlı olumlu algısallık üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır”

Hipotez⁴: “Ölüm katılığına yol açan alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki vardır”

Hipotez⁵: “Çevresel etmenler ve uyumsuzluk hali boyutlarının, zararlı olumlu algısallık algısı üzerinde etkisi vardır”

3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Aracı ve Ölçeğin Geliştirilmesi

Ölçek geliştirme çalışmamızın ilk aşamasında, alan yazını taraması ile işletmelerde ölüm katılığı (rigor mortis) kavram ta-

nımlamaları ve ölüm katılığı riski taşıyan işletmelere yönelik temel özellikler belirlenmeye çalışılmıştır. Şu ana kadar sadece yazında kavramsal tanımlamalara yönelik ifadelerden yola çıkarak, soru önermesi olarak kullanılacak ifadeler belirlenmiştir. Bu yolla 44 maddelik aday ölçek formu soru önermesi havuzu oluşturulmuştur.

İkinci aşamada aday ölçek formu, alanında uzman olan on iki kişiye gönderilerek, soru önermeleri hakkındaki düşünce ve yorumları sorulmuştur. Soru önermelerinin uzmanlar tarafından “soru önermesi yapı ile ilişkilidir”, “soru önermesi yapı ile ilişkilidir ancak gereksizdir” ve “soru önermesi hedeflenen yapıyı ölçmez” seçeneklerinden sadece birini seçmeleri istenmiştir.

Üçüncü aşamada, aday ölçek formundaki soru önermelerine yönelik uzmanların verdiği yanıtlar doğrultusunda, önermelerin kapsam geçerlilik oranları (KGO) tespit edilmeye çalışılmıştır.

$$KGO = \frac{[N_G]}{[N/2]} = 1$$

KGO oranı, herhangi bir soru önermesine ilişkin “gerekli” görüşünü belirten uzman sayılarının, söz konusu soru önermesine ilişkin görüş belirten toplam uzman sayısına oranının 1 eksiği ile elde edilmiştir. On iki kişilik uzmanın yer aldığı değerlendirme grubundan elde edilen KGO oranını, (Veneziano ve Hooper, 1997)'e göre minimum 0,49 olması gerekirken, tarafımızdan geliştirilmek istenen ölçeğe ilişkin KGO düzeyi 0,81 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın da beklenen değerden oldukça yüksek çıkması, ölçek geliştirme konusunda doğru adımda ilerlediğimize yönelik bir düşünceye sahip olmamızı sağlamış ve diğer aşamaya geçilmiştir.

Dördüncü aşamada uzmanların gö-

rüşleri doğrultusunda 44 maddelik soru önermesinden, 14 adet önerme çıkartılmış ve 30 maddelik soru önermesinin olduğu anket formuna ulaşılmıştır. 30 maddelik nihai ölçekte ise, soru önermelerinin oransal şekilde birbirine eşit olup olmadığından ziyade, farklı boyutlarda ele alınabilecek soru önermelerinin yapılandırılmasına ilişkin çalışma yapılmıştır. Sonuçta ilk 10 maddede “çevresel unsurlar boyutu”nu, 11-20 arasında “uyumsuzluk boyutu”nu ve 21-30 arasında da “olumlu algısallık boyutu”nu oluşturan soru önermeleri bir arada toplanabilmiştir.

Beşinci ve son aşamada, nihai ölçekte yer verilecek soru önermelerinin $\alpha=0,05$ düzeyinde anlamlı olan ve toplam KGO ortalama-

ları ile elde edilen kapsam geçerlik indeksleri (KGİ), her bir boyut için ayrı ayrı hesaplanmış ve 0,86 ile 0,92 aralığında değerlere sahip oldukları tespit edilmiş ve nihai ölçek tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında anket uygulanan toplam 763 kişiden alınan cevaplar doğrultusunda ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik testi yapılmıştır. (Jaafar ve Rafiq, 2005)'e göre örneklem büyüklüğü normal dağılımda değişken sayısının 10 katı olması gerekmektedir. Başka bir ifade ile toplam 30 önermenin olduğu soru formunda en az 300 kişiye anket uygulaması gerekmektedir. Araştırmamızda 763 kişilik örneklem grubuna uygulama yapıldığından, normal olarak istenilen rakamın iki

katından fazlasına ulaşılmıştır. Bu nedenle örneklem büyüklüğüne yönelik çalışma grubu yeterli düzeyde bulunmuştur. Verilerin analizi SPSS 22,0 paket programı ile yürütülmüş; güvenilirlik analizi, faktör analizi, korelasyon, regresyon analizleri gibi tekniklerden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Faktör Analizleri ve Geçerliliğe

Ait Bulgular

Ölçeğin yapı geçerliliğini tespit etmek ve üç boyut üzerinden ölçüm yapabilmek adına, boyutlarda yer alacak maddelerin faktör yüklerini tespit etmek için faktör analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: Güvenirlilik ve KMO Değerlerine İlişkin Bulgular

Alt Boyutlar	Güvenirlilik	Önerme Sayısı	Kaiser-Meyer Olkin (KMO)	,740
Çevresel Etmenler	0,914	10	Barlett Küresellik Testi Ki-Kare	438,904
Uyumsuzluk Hali	0,804	10	sd	3
Zararlı Olumlu Algısalılık	0,846	10	p değeri	,000

İşletmelerde ölüm katılığı (Rigor Mortis) algısının ölçülebilmesi adına geliştirdiğimiz ölçekte 30 soru önermesi yer almaktadır. Faktör analizi sonucuna bağlı kalarak, "çevresel etmenler, uyumsuzluk hali ve zararlı olumlu algısalılık" olmak üzere üç faktör boyutunda toplanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, alt boyutların en düşük faktör yükünün ,525 ile en yüksek faktör yükü ,859 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca toplam varyansın %72,37'sini açıkladığına yönelik bulgu elde edilmiştir. Güvenirlilik analizi sonucu elde

ettiğimiz bulgulara göre ise, (KMO: ,740; Ki-Kare: 438,904; Sd: 3; p: 0,000) alt boyutların güvenilirlik dereceleri sırası ile ,914; ,804 ve ,846 şeklindedir. Güvenirlilik oranları, anket formunun sosyal bilimler alanında yapılacak çalışmalar için geçerli güvenilirlik dereceleri-ne sahip olduğunu göstermektedir.

4.2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Bulgular

İşletmelerde ölüm katılığı (Rigor Mortis) ölçeğinde yer alan tüm soru önermelerine yönelik tanımlayıcı bulguları tablo 3'te görmek mümkündür.

Tablo 3: Soru Önermelerine Ait Tanımlayıcı Bulgular

Soru Önermeleri (N=763)	Min.	Mak.	X	S
Firmamız, tedarikçilerle iyi ilişkiler içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	4,3434	,9179
Firmamız, müşteri beklentilerini dikkate alarak faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	4,1861	1,0192
Firmamız, rakiplerine yönelik stratejiler geliştirerek faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	4,1507	1,0459
Firmamız, finans kurumları ile iyi ilişkiler içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	4,0577	1,1256
Firmamız, medya haberlerini dikkate alarak faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	3,6972	1,3932

Firmamız, sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	3,8375	1,2337
Firmamız, teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	4,0485	1,0047
Firmamız, ekonomik gelişmeleri yakından takip ederek faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	4,1625	1,0270
Firmamız, yasal ve politik gelişmelere göre faaliyetlerini yürütmektedir.	1,00	5,00	3,6579	1,3982
Firmamız, toplumun sosyo-kültürel özelliklerine göre faaliyetlerini yürütmektedir	1,00	5,00	3,8532	1,2229
Rakiplere göre firmamız sektörel gelişmelere daha fazla uyum sağlamaktadır	1,00	5,00	3,1651	1,6446
Rakiplere göre firmamız müşteri beklentilerini daha fazla karşılayabilmektedir	1,00	5,00	3,3001	1,6419
Rakiplere göre firmamız teknolojiye daha fazla uyum sağlamaktadır	1,00	5,00	4,0406	1,2013
Rakiplere göre firmamızın marka değeri daha yüksektir	1,00	5,00	3,4430	1,3824
Rakiplere göre firmamız daha nitelikli çalışanlara sahiptir	1,00	5,00	3,5360	1,4242
Rakiplere göre firmamızın organizasyon yapısı daha kurumsaldır	1,00	5,00	4,1153	1,1200
Rakiplere göre firmamız üretim süreçleri daha etkindir	1,00	5,00	3,8480	1,3262
Rakiplere göre firmamız daha kaliteli ürün ve hizmet üretebilmektedir	1,00	5,00	3,1651	1,6510
Rakiplere göre firmamız müşterilere daha hızlı ulaşabilmektedir	1,00	5,00	3,7169	1,1776
Rakiplere göre firmamız daha doğru fiyatlandırma politikası uygulayabilmektedir	1,00	5,00	3,7274	1,1712
Firmamız, geçmiş başarılar ile yetinmek yerine gelecek başarıları hedef alır	1,00	5,00	3,8440	1,2393
Firmamız, uzun vadeli stratejik planlar ile hareket eder	1,00	5,00	3,6304	1,2347
Firmamız, olası fırsatları ve tehditleri öngörebilecek yetkinliğe sahiptir	1,00	5,00	3,4928	1,1975
Firmamız, faaliyetlerini etkileyebilecek tehditlere karşı önceden önlem alabilmektedir	1,00	5,00	3,7379	1,1430
Firmamız, Ar-ge ve inovasyon çalışmalarına önem vermektedir	1,00	5,00	3,5400	1,2399
Firmamız, diğer kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır	1,00	5,00	3,5085	1,2625
Firmamız, karar alırken çalışanların fikirlerine önem vermektedir	1,00	5,00	3,6802	1,1704
Firmamızın çalışanları, genel olarak alınan kararların doğru ve etkin olduğuna inanırlar	1,00	5,00	3,6671	1,1757
Firmamız, takım çalışmalarını ve yeni fikirleri desteklemektedir	1,00	5,00	3,6802	1,1704
Firmamızda başarısızlıklar gelecek için bir tecrübe olarak değerlendirilir	1,00	5,00	3,6671	1,1757

İşletmelerde ölüm katılığı ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan değişkenlerin tanımlayıcı bulguları tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Değişkenler	Alt Boyutlar	N	Min.	Max.	X	S
İşletmelerde Ölüm Katılığı (Rigor Mortis)	Çevresel Etmenler	763	1,50	5,00	3,9995	,95413
	Uyumsuzluk Hali	763	1,60	5,00	3,6058	,95170
	Zararlı Olumlu Algısalılık	763	1,50	5,00	3,6376	,84461

“Çevresel etmenler” alt boyutuna (X=3,99, S=.95); “zararlı olumlu algısalılık” alt boyutuna (X=3,64, S=.84) ait ortalama-

lar tespit edilmiştir. Elde edilen maksimum ve minimum puanlar dikkate alındığında en yüksek ortalamanın “Çevresel etmenler” alt boyutuna ve en düşük ortalamanın “Uyumsuzluk hali” alt boyutuna ait olduğu görülmektedir.

Alt boyutlara yönelik algılamaların demografik özelliklere göre bir farklılık arz edip etmeyeceğini tespit edebilmek adına t ve anova testleri ile tanımlayıcı istatistik analiz yapılmış ve elde edilen bulgular tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Demografik Özelliklere Göre Rigor Mortis Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Demografik Özellikler	Ölüm Katılığı (Rigor Mortis) Alt Boyutları		
	Çevresel Etmenler	Uyumsuzluk Hali	Zararlı Olumlu Algısalılık
Cinsiyet	t = 2,738	t = 4,731	t = 1,482
P / (Sonuç)	p(,006)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,139)>0,05 (RED)
Medeni Durum	t = 3,577	t = 3,556	t = 3,580
P / (Sonuç)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)
Eğitim	F = 12,087	F = 13,551	F = 10,823
P / (Sonuç)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,006)<0,05 (KABUL)	p(,000)>0,05 (KABUL)
Yaş	F = 15,196	F = 17,190	F = 9,221
P / (Sonuç)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)
Çalışma Süresi	F = 11,325	F = 13,314	9,366
P / (Sonuç)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)	p(,000)<0,05 (KABUL)

Yapılan istatistik analiz sonucunda, işletmelerde ölüm katılığının (rigor mortis) alt boyutları ile demografik özellikler arasında istatistik yönden anlamlı bir ilişki olduğu, (p(,000)<0,05); sadece “zararlı olumlu algısalılık” alt boyutu ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kısaca demografik unsurlardaki farklılıkların, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutlarının algılanmasında farklılıklara ne-

den olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle *Hipotez¹*, *Hipotez²* ve *Hipotez³* kabul edilebilir olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

4.3. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Analizi Bulguları

Değişkenler arasındaki korelasyon değerlerini tespit etmeye yönelik yapılan analiz sonucunda elde edilmiş bulgular tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Değişkenler Arası İlişkilere Ait Korelasyon Analizi Bulguları

N: 763			1	2	3
Ölüm katılığı (Rigor Mortis)	(1) Çevresel Etmenler	Person Corr. Sig (2-tailed)	1		
	(2) Uyumsuzluk Hali	Person Corr. Sig (2-tailed)	,344** ,000	1	
	(3) Zararlı Olumlu Algısalılık	Person Corr. Sig (2-tailed)	,550** ,000	,420** ,000	1
*Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed), (p<0,05)					
**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed), (p<0,01)					

İşletmelerde ölüm katılığı algısının alt boyutlarından “çevresel etmenler” alt boyutu ve “uyumsuzluk hali” alt boyutu (r= ,344, p<0,01) arasında orta düzeylerde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş-

tir. “Çevresel etmenler” alt boyutu ve “zararlı olumlu algısalılık” alt boyutu (r= ,550, p<0,01) arasında orta düzeylerde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak “Uyumsuzluk hali” alt boyutu

ile “zararlı olumlu algısallık” alt boyutu ($r = ,420$, $p < 0,01$) arasında da orta düzeylerde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ışığında “ölüm katılığına yol açan alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki vardır” şeklindeki *Hipotez⁴* kabul edilmiştir.

4.4. Değişkenlere İlişkin Regresyon Analizi Bulguları

Ana hipotez olarak düşündüğümüz “zararlı olumlu algısallık durumu” ile netleşen işletmelerdeki ölüm katılığı üzerinde

“çevresel etmenlere” yönelik algıların ve “uyumsuzluk hali algılarının” etkili olup olmadığını test edebilmek adına regresyon analizi yapılmıştır. Elde ettiğimiz bulgular hipotezimizi belirli ölçüde destekler nitelikte çıkmıştır. Başka bir ifade ile “çevresel etmenlere ve uyumsuzluk hali” alt boyutlarına yönelik algılamaların “zararlı olumlu algısallık” üzerinde, %36 ($R^2 = ,363$; $F = 216,673$, $p = 0,000$) etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgulara tablo 8’te yer verilmiştir.

Tablo 8. Değişkenlere Ait Regresyon Analizi Bulguları

Model	Coefficient				Sig.
	Beta (β)	S.Error	Beta (β)	t	
Sabit	1,463	,107		13,625	,000
Çevresel Etmenler Boyutu	,359	,024	,460	14,934	,000
Uyumsuzluk Hali Boyutu	,205	,024	,262	8,483	,000
A. Predictors:(Constant),Zararlı Olumlu Algısallık Boyutu	R = ,603 ^a R ² = ,363 F=216,673 p = ,000				
Anova ^a :Sig.,,000 ^b	Coefficient ^a : Sig.,,000 ^b				

İşletmelerde ortaya çıkan zararlı olumlu algılama durumu ortaya çıkarken, çevresel etmenlere yönelik algılardan [$(\beta = ,359)$, ($p < 0,01$)] ve uyumsuzluk haline yönelik algılardan [$(\beta = ,205)$, ($p < 0,01$)] pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, çevresel etmenler ve uyumsuzluk haline yönelik algılarda meydana gelecek artışların, zararlı olumlu algısallığın ortaya çıkmasında pozitif yönde bir artışa neden olabileceklerini söylemek mümkündür. Bu veriler ışığında ise, “çevresel etmenler ve uyumsuzluk hali boyutlarının, zararlı olumlu algısallık algısı üzerinde etkisi vardır” şeklindeki *Hipotez⁵* kabul edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma çevresel faktörlere uyum sağlayamayan işletmelerin hangi durumlarda ölüm katılığı (rigor mortis) kavramı ile karşı karşıya kalabileceklerini ortaya koymak ve bu konuda yapılacak olan çalışmalarda kullanılacak bir ölçek geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma sonucunda işletmelerde

ölüm katılığı araştırmalarında kullanılmak üzere literatürde ilk olma özelliği taşıyan ve 30 soru önermesinden oluşan “işletmelerde ölüm katılığı (rigor mortis) ölçeği” geliştirilmiştir. İstanbul’da son beş yıl içinde kurulmuş olan işletmeler üzerinde anket yapılması yapılmıştır. Elde edilen bulgular ölçeğin bundan sonra yapılabilecek çalışmalarda kullanılabilmesini destekler niteliktedir.

Tarafımızdan geliştirilen ölüm katılığı (Rigor Mortis) ölçeğinde 30 soru önermesi yer almaktadır. Faktör analizi sonucuna göre, “çevresel etmenler, uyumsuzluk hali ve zararlı olumlu algısallık” olmak üzere üç faktör boyutunda analiz yapılmıştır. Söz konusu alt boyutların en düşük faktör yükünün ,525 ile en yüksek faktör yükü ,859 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca toplam varyansın %72,37’sini açıkladığına yönelik bulgu elde edilmiştir.

Güvenirlilik analizi sonucu elde ettiğimiz bulgulara göre ise, (KMO: ,740; Ki-Kare: 438,904; Sd: 3; $p = 0,000$) alt boyutların güvenirlik dereceleri sırası ile ,914; ,804 ve ,846

şeklinde. Güvenirlilik oranları, anket formunun sosyal bilimler alanında yapılacak çalışmalar için geçerli güvenirlilik derecelerine sahip olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların %76,7'si erkek, %23,3'ü kadın, %54,8'i evli, ve %45,2'si bekârlardan oluşmaktadır. Yaş ortalamalarının 26-45 yaş aralığında yığılma gösterdiği, 46 yaş üstünün ise en az yığılma gösteren yaş aralığı olduğu belirlenmiştir. Eğitim açısından, %44,8'inin lisans düzeyinde ve %34,5'inin ön lisans düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitim yapanların sayısının ise oldukça düşük olduğunu (%3,4) söylemek mümkündür.

Ölçeğin alt boyutlarını oluşturan, "Çevresel etmenler" alt boyutuna ($X=3,99$, $S=.95$); "uyumsuzluk hali" alt boyutuna ($X=3,61$, $S=.95$); "zararlı olumlu algısalılık" alt boyutuna ($X=3,64$, $S=.84$) ait ortalamalar tes-

pit edilmiştir.

Araştırmada "Hipotez¹: "Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan çevresel etmenler üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır"; Hipotez²: "Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan uyumsuzluk hali üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır"; Hipotez³: "Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan zararlı olumlu algısalılık üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır"; Hipotez⁴: "Ölüm katılığına yol açan alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki vardır" ve Hipotez⁵: "Çevresel etmenler ve uyumsuzluk hali boyutlarının, zararlı olumlu algısalılık algısı üzerinde etkisi vardır" olmak üzere beş ayrı hipotez test edilmiştir.

Hipotez		Sonuç
H ¹	Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan çevresel etmenler üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır	KABUL
H ²	Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan uyumsuzluk hali üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır	KABUL
H ³	Demografik özelliklerdeki farklılıklar, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutu olan zararlı olumlu algısalılık üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmaktadır	KABUL
H ⁴	Ölüm katılığına yol açan alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki vardır	KABUL
H ⁵	Çevresel etmenler ve uyumsuzluk hali boyutlarının, zararlı olumlu algısalılık algısı üzerinde etkisi vardır	KABUL

İlk üç hipoteze yönelik, alt boyutlara yönelik algılamaların demografik özelliklere göre bir farklılık arz edip etmeyeceğini tespit edebilmek adına t ve anova testleri sonucunda, işletmelerde ölüm katılığının (rigor mortis) alt boyutları ile demografik özellikler arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki olduğu, ($p(,000)<0,05$); sadece "zararlı olumlu algısalılık" alt boyutu ile cinsiyet değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmış ve Hipotez¹, Hipotez² ve Hipotez³ kabul edilmiştir.

Dördüncü hipoteze yönelik, işletmelerde ölüm katılığının alt boyutlarından

"çevresel etmenler" alt boyutu ve "uyumsuzluk hali" alt boyutu ($r= ,344$, $p<0,01$) arasında orta düzeylerde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. "Çevresel etmenler" alt boyutu ve "zararlı olumlu algısalılık" alt boyutu ($r= ,550$, $p<0,01$) arasında orta düzeylerde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak "Uyumsuzluk hali" alt boyutu ile "zararlı olumlu algısalılık" alt boyutu ($r= ,420$, $p<0,01$) arasında da orta düzeylerde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmış ve Hipotez⁴ kabul edilmiştir.

Beşinci hipoteze yönelik olarak ise; iş-

letmelerde ortaya çıkan zararlı olumlu algılama durumu ortaya çıkarken, çevresel etmenlere yönelik algılardan $[(\beta=,359), (p<0.01)]$ ve uyumsuzluk haline yönelik algılardan $[(\beta=,205), (p<0.01)]$ pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir. Çevresel etmenlere ve uyumsuzluk hali" alt boyutlarına yönelik algılamaların "zararlı olumlu algısalılık" üzerinde, %36 (R2:;363; F:216,673, p: 0,000) etkili olduğu sonucuna ulaşılmış ve Hipotez⁵ kabul edilmiş-

tir.

Literatüre kavramsal katkı sağlamak için; ölüm katılığına yaklaşmış işletmelerde, mevcut olumsuz durumun, hala olumlu bir şekilde algılamasını ifade eden "pembe gözlük paradoksu" kavramının kullanılabilceği önerisi yapılmıştır.

Çalışmanın literatür katkılarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

Literatüre Katkı

1	İşletmelerde Ölüm Katılığı (Rigor Mortis) Ölçeği
2	İşletmelerde Ölüm Katılığı (Rigor Mortis) Süreci
3	Pembe Gözlük Paradoksu Kavramı

Sonuç olarak işletmeleri ölüm katılığın iten nedenlerin sadece dış çevresel etmenlere bağlı olarak açıklanamayacağı, işletme sahip ve yöneticilerinin algılamalarına bağlı ortaya çıkacak olan tutum ve davranışlarından de etkilenebileceği göz ardı edilmemelidir.

Yapılan çalışma, ölçek geliştirme çalışması ve literatüre kavramsal katkı sağlamak amacı ile yapıldığı için, elde edilen ölçeğin her işletme için geçerli olabileceğini söylemek mümkün değildir. Ancak farklı alanlarda ve sektörlerde de uygulanarak ölçeğin kabul edilebilirlik ve uygulanabilirlik düzeyinin daha da artacağı umut edilmektedir. Bu nedenle, söz konusu konu ile ilgili araştırma yapmak isteyen kişilere yön gösterebileceğini eve yazına katkı sağlayabileceğini umut etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Akkoç, İ. (2012), "Etik İklim ve Gelişim Kültürünün Yenilikçi Davranışa Etkisinde Dağıtım Adaletinin Rolü", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 4(3), 45-60.

Fettahioğlu, Ö.O; Birin, C. ve Çiçeklioğlu, H. (2016) İşletmelerin Çevresel Unsurlarına Yönelik Süreç Geliştirme, 3rd In-

ternational Congress on Social Sciences, China to Adriatic Congress Book, (Editör: Ömer Okan Fettahioğlu & Cansu Birin) 746-756, 27-30 Mayıs 2016, ANTALYA.

Fırat, E (2007), <http://www.capital.com.tr/yonetim/liderlik/sirketlerin-omru-daha-dakisalacak-mi-haberdetay-4372>, Erişim Tarihi: 25.10.2016

Goff, M.L., 2009. Early post-mortem changes and stages of decomposition in exposed cadavers. *Exp Appl Acarol Vol:49*, s:21-36.

Jaafar, H. S., ve Rafiq, M. (2005). Logistics Outsourcing Practices In The Uk: A Survey. *International Journal of Logistics: Research and Applications*, 8(4):299-312.

Koçel, T. (2015). İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınevi, İstanbul

Rumelt, R.P. (1995), "Inertia and Transformation", In A. Cynthia, (Ed.), *Resources in a Evolutionary Perspective: Towards a Synthesis of Evolutionary and Resources- Based Approaches to Strategy*, Norwell Mass: Kluwer Academic Publishers: 101-132.

Shimizu, K. ve Hitt, M.A. (2005), "What

- Constrains or Facilitates Divestitures of Formerly Acquired Firms? The Effects of Organizational Inertia", *Journal of Management*, 31(1): 50-72
- TOBB, <http://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlu-gu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>, Erişim Tarihi: 04.11.2016.
- Uralcan, G. ř. (2011). Sigorta Sektöründe Rigor Mortis (Ölüm Katılığı) Ve Değişim Faaliyetlerinin Analizi. *Finansal Araştırmalar ve alışmalar Dergisi*, 3(5).
- Veneziano L. Ve Hooper j. (1997). Method For Quantifying Content Of Healt-Related Questionnaires, *American Journal of Healt Behavior*, 21(1):67-70.
- Wang, Y., ve Costello, P. (2009). "An Investigation into Innovations in SMEs: Evidence from the West Midlands, UK", *Journal of Entrepreneurship*, 18, 65.
- Westwood R., ve Low, D. R. (2003). "The Multicultural Muse: Culture, Creativity and Innovation, International", *Journal of Cross Cultural Management*, 3, 2, (235–259).